

Aanbesteden van aanleg en beheer

Aandachtspunten voor de waarborging van functioneel groen

INHOUD

Inleiding	1
Het proces	2
Visie	2
Programma van eisen.....	2
Schetsontwerp.....	2
Detailontwerp.....	3
Aanbesteding.....	3
Aanleg en materialisatie.....	3
Beheer en onderhoud	3
Verder lezen	5
Colofon	6

INLEIDING

Om van ontwerp naar een daadwerkelijk goed functionerende en goed te onderhouden groene ruimte in de stad te komen, is geen vanzelfsprekendheid. Groen kan, mits passend ontworpen, aangelegd en beheerd, belangrijke functies vervullen in de stedelijke omgeving. Denk hierbij aan vermindering van wateroverlast en hittestress, en bijdragen aan biodiversiteit en een gezonde en prettige leefomgeving. Wanneer stedelijk groen hieraan bijdraagt, wordt dit ‘functioneel groen’ genoemd. Maar tot daadwerkelijk functionerend groen komen, blijkt nog vaak een uitdaging.

In dit document ligt de focus op het aanbestedingsproces van aanleg en beheer, en hoe functioneel groen in dit proces gewaarborgd kan worden.

HET PROCES

Indien werkzaamheden bij ontwerp, aanleg en/of onderhoud worden aanbesteed, is het essentieel dat bij het keuzeproces van de opdrachtnemer een partij wordt gekozen die de groene ambities kan en wil waarmaken. Om te voorkomen dat financiële prikkels bij de aanbesteding leiden tot een uitgekledede versie van wat gewenst is, is het noodzakelijk dat de begrippen en voorwaarden voor duurzaam en hoogwaardig functioneel groen in het gehele proces goed worden omschreven. Van visieontwikkeling, schetsontwerp, detailontwerp, programma van eisen tot en met aanleg, beheer en onderhoud.

Visie

Groene infrastructuur kent vele functies in de stad. Zorg ervoor dat in de visie duidelijk omschreven wordt welke functies vereist zijn, en in welke volgorde van prioriteit. In alle navolgende fasen moet men terug kunnen grijpen op de hier geformuleerde vereiste functies als er een 'versobering' op basis van bijvoorbeeld kosten, ruimte of tijd dreigt te ontstaan. Het is ook belangrijk dat van hogerhand de visie en de daarin genoemde doelstellingen achter het project verdedigd worden bij 'dreigende versobering'.

Programma van eisen

In het PvE worden de gewenste doelstellingen in duidelijke KPI's uitgedrukt. Het is vaak niet mogelijk om in het PvE specifieke producten of producenten te noemen. Daarom is het belangrijk om hier in functionele omschrijvingen van meetbare KPI's de doelstellingen vast te leggen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan:

- aantallen m² groen;
- % schaduwbedekking op looproutes;
- Aantallen en oppervlaktes van koele plekken, op loopafstand van woningen;
- millimeters regenwaterretentie of detentiecapaciteit;
- methode van irrigatie en minimale irrigatiecapaciteit in mm/dag.

Schetsontwerp

In het schetsontwerp worden de doelstellingen omgezet in een systeemontwerp waarin de gewenste functies geïntegreerd worden. Door duidelijke KPI's in het PvE kunnen de doelstellingen meegenomen worden in het ontwerp en hierop getoetst worden. Blijf in deze fase realistisch, zorg voor een plausibel ontwerp zonder op ieder detail te ver in te gaan en voorkom 'wishfull thinking'. Denk al in de ontwerpfase aan de overdracht naar beheer, en betrek de beherende partij al bij het ontwerpproces om latere verrassingen te voorkomen (zie ook verderop in dit document, onder Beheer en onderhoud).

Detailontwerp

In het detailontwerp worden de daadwerkelijke KPI's aantoonbaar en plausibel ontworpen, en vergezeld van een goede productomschrijving, waarvan de producent kan aantonen (middels onderzoek of certificaten) dat de beloofde prestaties ook daadwerkelijk in de juiste hoeveelheden geleverd worden. Bij complexe systemen is het aanbevelenswaardig om producenten of leveranciers te betrekken bij het ontwerp, zodat eventuele verbeteringen in het ontwerp op basis van de ervaringen van de producent tijdig verwerkt kunnen worden. Bij uitgroeiend groen, zoals bomen en struiken, is het belangrijk om rekening te houden met voldoende doorwortelbare ruimte met (indien nodig) aandacht voor het voorkomen van verdichting bij aanleg en gebruik.

Aanbesteding

Als er een aanbesteding gedaan wordt om een aannemer te selecteren voor de uitvoering, dan is het essentieel dat die uitvraag gedaan wordt op basis van de meetbare KPI's en geëiste kwaliteit van de materialen. Ook hier mogen specifieke producten of systemen meestal niet merk-specifiek uitgevraagd worden, en is het wederom van belang om duidelijke omschrijvingen en eisen in de uitvraag op te nemen. Vraag leveranciers en producenten om hulp met de juiste besteksomschrijving, zodat ook de juiste producten op de juiste en relevante kenmerken in de aanbesteding uitgevraagd worden. Zo wordt zo veel mogelijk voorkomen dat er met sub-optimale elementen begroot, geoffreerd en uiteindelijk gewerkt wordt, waarmee de gestelde doelen niet bereikt kunnen worden.

Wat ook kan helpen is inschrijvers mede te selecteren op basis van bewezen ervaring met soortgelijke projecten.

Aanleg en materialisatie

Bij de aanleg kan het voorkomen dat van de uitgewerkte (ontworpen en geoffreerde) materialisatie afgeweken wordt omwille van beschikbaarheid, andere bestaande leveranciers-relaties, onbekendheid bij de aanleggende partij of uit kostenoverweging. Met 'vergelijkbare' producten kan dan ineens het daadwerkelijk realiseren van de KPI's op losse schroeven komen te staan. Controleer in het werk of ook de daadwerkelijk ontworpen producten in de aanleg toegepast worden. Dit vraagt tijd en kennis en kunde bij de opdrachtgever, maar voorkomt teleurstellingen, extra werk en extra herstelkosten na afronding.

Beheer en onderhoud

Dat beheer en onderhoud hier onderaan het lijstje staan is volledig onterecht, maar vaak ook in de praktijk wel het geval. Voor een succesvolle realisatie van functioneel groen is het beheer en onderhoud van het groen en de bijbehorende groeiplaats van essentieel belang. Aanleg hoeft maar 1 keer, maar beheer en onderhoud nog vele tientallen jaren daarna. Het is daarom van belang om de afdeling beheer en onderhoud vanaf het schetsontwerp al bij het project te betrekken.

Zij weten:

- met welke systemen al gewerkt wordt en waar ze goede (of juiste slechte) ervaringen mee hebben;
- welke ontwerpen kwetsbaar zijn voor schade of vandalisme; en
- waar risico's ontstaan in het ontwerp qua beplanting of materialisatie voor heel hoge onderhoudskosten die buiten het beschikbare budget vallen.

Door de beherende partij al eerder te betrekken, kunnen vervelende situaties worden voorkomen. Zo wordt de beherende partij niet verrast met een onbekend gerealiseerd project, met bijvoorbeeld beplanting waarvoor ze onvoldoende onderhoudsbudget hebben, of ondersteunende (groeiplaats)systemen die ze nog niet eerder hebben gezien.

Het is daarom belangrijk dat bij de overdracht naar beheer alle benodigde kennis (van de ontwerpers, aannemer, leveranciers) goed overgedragen wordt, inclusief de juiste documentatie van de materialen en ontwerptekeningen.

Als het onderhoud wordt uitbesteed is het van belang de werkzaamheden goed te omschrijven. Bij selectie van aannemers kan afhankelijk van de aard van het werk soms gebruik worden gemaakt van keurmerken, zoals Groenkeur, Kleurkeur of Blauwkeur.

VERDER LEZEN

Duurzaam aanbesteden in het algemeen

- <https://europadecentraal.nl/onderwerp/aanbesteden/verantwoord-aanbesteden/duurzaam-aanbesteden/>

Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeven en Inkopen (MVOI)

Het gaat hierbij om verschillende thema's, waaronder niet alleen klimaat en milieu & biodiversiteit, maar ook social return, ketenverantwoordelijkheid, circulariteit en diversiteit & inclusie.

- <https://www.pianoo.nl/nl/themas/maatschappelijk-verantwoord-inkopen>

Groenkeur

Bedrijven met een Groenkeur certificaat voldoen aan bepaalde kwaliteitseisen. Dat zorgt ervoor dat je bedrijven selecteert die het werk vaktechnisch goed uitvoeren:

- https://groenkeur.nl/opdrachtgever/?gclid=CjwKCAiAvJarBhA1EiwAGgZl0EvHMWgWrShF0Lc93z6FgZZK4653lr-M5jU1e2iiSPS2dDUBrXUGXxoCPRgQAvD_BwE

Kleurkeur

Als je als opdrachtgever en opdrachtnemer samen dit praktisch wilt invullen dan is er voor bermbeheer, groenbeheer Kleurkeur ontwikkeld door Stichting Groenkeur en Vlinderstichting. Dit was eerst met name op bermen en gras gericht, nu worden er twee specialisaties onderscheiden: kleurkeur Groen voor bermen, dijken en groenstroken, en kleurkeur Blauw voor oevers en

watgangen. De kleurkeur certificaten kunnen een aanvullend onderdeel zijn bij de Groenkeur (zie hierboven).

- <https://www.vlinderstichting.nl/kleurkeur/>
- <https://groenkeur.nl/opdrachtgever/welke-certificaten-zijn-er/kleurkeur/>

Ecologisch groenbeheer in bestekken

Bij het maken van bestekken kun je gebruik maken van de RAW-bestekken van CROW. Maar betrek waar mogelijk ook partijen die ervaring hebben met de verschillende elementen die in het ontwerp worden opgenomen, om deze zo passend en specifiek mogelijk te omschrijven.

- <https://www.raw.nl/nieuws/496-raw-en-ecologische-groenbeheer>

Design, Build & Maintain contracten

In deze contractvorm is er één opdrachtnemer die zowel ontwerpt, realiseert en beheert. Hierdoor is er geen extra overdracht naar de beheerfase, waardoor aanleg en onderhoud goed op elkaar worden afgestemd.

- <https://www.pianoo.nl/nl/sectoren/gww/inkopen-gww/bouworganisatievormen/design-build-maintain-contracten>

COLOFON

Auteurs:

Joris Voeten, Joop Spijker, Jelle Hiemstra

Afbeeldingen: Joris Voeten

Vormgeving:

Ineke Weppelman

Dit document is ontwikkeld door Wageningen Environmental Research en haar partners binnen de Topsectorprojecten Succesvol Implementeren Groene Stadsontwikkeling (SIGS) en Prettig Groen Wonen II. De projecten zijn gefinancierd door de Topsector Tuinbouw & Uitgangsmaterialen.

© 2024 Wageningen Environmental Research (instituut binnen de rechtspersoon Stichting Wageningen Research), Postbus 47, 6700 AA Wageningen, T 0317 48 07 00, www.wur.nl/environmental-research. Wageningen Environmental Research is onderdeel van Wageningen University & Research.

- Overname, verveelvoudiging of openbaarmaking van deze uitgave is toegestaan mits met duidelijke bronvermelding.
- Overname, verveelvoudiging of openbaarmaking is niet toegestaan voor commerciële doeleinden en/of geldelijk gewin.
- Overname, verveelvoudiging of openbaarmaking is niet toegestaan voor die gedeelten van deze uitgave waarvan duidelijk is dat de auteursrechten liggen bij derden en /of zijn voorbehouden.

